

УДК [338.43.02:332.146.2(1-22)](438)

Горін Н.В. к.е.н, доцент,

Лесів М.М. аспірант,

кафедра міжнародних економічних відносин

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ АГРОЕКОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ В РАМКАХ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В ПОЛЬЩІ

Оцінено результати реалізації агроекологічних заходів Польщі в рамках Програми розвитку сільських територій (ПРТС) на 2007-2013 рр. Проаналізовано динаміку впровадження агроекологічних заходів воєводствами Польщі та їх позитивний вплив на довкілля.

The article contains the results of the realization of agri-environmental measures within the rural development policy 2007-2013 for Poland. Dynamics of the implementation of agri-environmental measures between the voivodeships of Poland and their positive impact on the environment have been analyzed.

Постановка проблеми. Питання розвитку сільських територій є важливим аспектом, яких впливає на вибір напрямків формування та реалізації політик підтримки сільського господарства та сільськогосподарських виробників. Формування комплексної політики, що дозволить вирішити широкий спектр проблемних питань економіки села, залишається одним із пріоритетів більшості країн світу.

На сучасному етапі одним із найхарактерніших прикладів інтегрованого підходу до підтримки та розвитку сільського господарства та сільської економіки є Спільна аграрна політика (САП) Європейського Союзу, основи якої були започатковані ще у 50-их роках ХХ століття [1]. У 2004 році в рамках САП було окремо виділено пріоритет розвитку сільських територій, фінансування якого з 2007 року здійснюється через Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій. Сучасна Програма розвитку сільських територій концентрує свою увагу не лише на економічних аспектах, але й на соціальних та екологічних, що є неабияк актуальні сьогодні, адже в гонитві за економічною вигодою питання захисту довкілля та екології часто стають другорядними. Попри низку заходів, які передбачені програмою для забезпечення сталого розвитку сільських територій, потрібно критично оцінити їх ефективність та реальний вплив на навколишнє середовище.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням питань розвитку сільських територій займаються такі вітчизняні вчені як В. Борщевський [4], А. Лісовий [3], В. Ткачук [5], Н. Кудла [2], та інші. У своїх дослідженнях вчені розглядають зарубіжний досвід у питаннях розвитку сільських територій та можливості його використання в реаліях України. Однак, поза увагою науковців часто залишаються екологічні аспекти розвитку сільських територій, тому вважаємо за необхідне здійснити оцінку ефективності реалізації заходів щодо розвитку сільських територій з точки зору екології за останні роки, а саме

оцінку ефективності реалізації агроекологічних заходів в рамках Програми розвитку сільських територій ЄС на прикладі Польщі.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка ефективності реалізації заходів, спрямованих на покращення та збереження природного середовища сільських територій, в рамках Програми розвитку сільських територій 2007-2013 на прикладі Польщі.

Результати дослідження. Від початку реалізації Програми розвитку сільських територій (ПРСТ) 2007-2013 до червня 2012 року у Польщі було укладено понад 77% контрактів передбачених ПРСТ. Зі сторони Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій було реалізовано 49,29% засобів передбачених на реалізацію цієї програми [8].

Найбільшу допомогу отримали такі воєводства, як Мазовецьке (2551 млн. євро), Великопольське (1868 млн. євро) та Люблінське (1644 млн. євро), а найменшу – Опольське (428 млн. євро) (рис. 1).

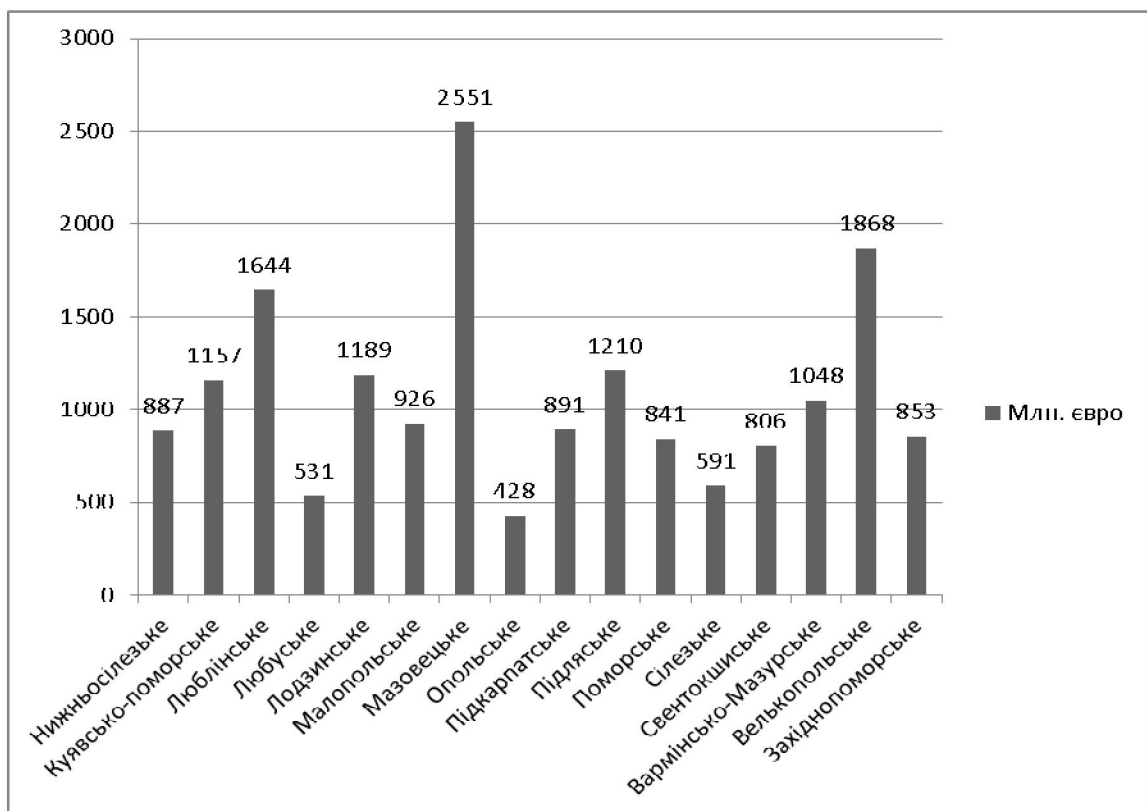

Рис. 1. Виплати в рамках ПРСТ 2007-2013 по воєводствах Польщі станом на червень 2012

Джерело : [8, с. 8]

Аналізуючи структуру виплат, можна простежити, що найбільше коштів було спрямовано на такі заходи [8, с.6]:

1. Допомога господарствам, розташованим у гірських та інших несприятливих для господарювання районах (19,13% всіх виплат);
2. Виплати по достроковому виходу на пенсію (16,73%);
3. Модернізація аграрних господарств (14,41%).

4. Програми пов'язані зі захистом довкілля у сільській місцевості (13,96%).

На нашу думку найбільшу увагу слід сконцентрувати на програмах, пов'язаних із захистом довкілля, адже ці заходи не тільки стимулюють економічний розвиток села, але й передбачають збереження природного середовища у сільській місцевості, що особливо важливо в час, коли питання екології постають неабияк гостро. Реалізація програми повинна забезпечити сталий розвиток сільських територій, зберегти їх біорізноманіття та краєвиди. Основним орієнтиром програми є популяризація сільськогосподарської продукції, вирощеної з дотриманням вимог до охорони навколишнього середовища. Агроекологічні заходи можуть впроваджуватись на національному, регіональному та місцевому рівнях, і таким чином бути адаптованими до конкретних систем господарювання та особливих умов навколишнього середовища. На період 2007-2013 років на їх фінансування виділено близько 20 мільярдів євро, або 22% від загальних витрат на розвиток сільських територій ЄС. [6]. Агроекологічна програма для Польщі діє з 2004 року [6]. Вона охоплює собою 9 пакетів заходів. В рамках кожного пакету є варіанти (в сумі 49 шт.), які містять набори завдань, окремо від основних вимог, і які не покриваються іншими інструментами САП, а реалізація їх стає передумовою отримання допомоги.

Станом на червень 2012 року в рамках заходів агроекологічної програми для Польщі було укладено 90,60% угод передбачених ПРСТ 2007-2013 рр., що склало 52,10% усіх коштів, передбачених Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій. Загалом, ПРСТ заплановано близько 2 мільйонів 300 тисяч євро на реалізацію заходів пов'язаних з охороною навколишнього середовища села [8]. У відсотковому співвідношенні найбільшу частку допомоги на агроекологічні заходи отримали Західнопоморське та Вармінсько-Мазурське воєводства, для яких частка допомоги склала 11,97% та 10,56% відповідно від загальної суми виплат (табл. 1). На ці воєводства припадає найбільша частка сільськогосподарських угідь Польщі - 119 779,95 га та 98 473,08 га [9] відповідно.

Для оцінки ефективності реалізації агроекологічних заходів нами було обрано органічне сільське господарство, яке входить в перелік заходів, на які виділяється допомога ЄС.

Органічне сільське господарство полягає у використанні виключно природних процесів при веденні господарської діяльності. Використання будь-яких синтетичних речовин заборонено. У господарствах даного типу використовуються лише органічні добрива та належна сівозміна. Отримання допомоги по цьому виду діяльності можливе за умови ведення господарської діяльності відповідно до законів органічного землеробства та до кращих сільськогосподарських практик, і лише у тому випадку, якщо фермери дотримуються визначених фітосанітарних норм та вимог щодо охорони ґрунтів.

Таблиця 1. Розподіл коштів передбачених ПРСТ 2007-2013 на агроекологічні заходи по воєводствах Польщі станом на червень 2012

Таблиця 1.

Воєводство	Розподіл коштів,%
Нижньосілезьке	5,07
Куявсько-Поморське	8,96
Люблінське	7,80
Любуське	5,55
Лодзинське	2,21
Малопольське	3,57
Мазовецьке	8,15
Опольське	2,13
Підкарпатське	5,13
Підляське	7,79
Поморське	8,38
Сілезьке	1,10
Свентокшиське	2,95
Вармінсько-Мазурське	10,56
Великопольське	8,68
Західнопоморське	11,97

Джерело: Складено автором за [8]

Допомога надається як фермерам, які повністю перейшли на органічне землеробство, так і фермерам, які знаходяться на перехідному етапі. Виплати здійснюється у розрахунку на ділянки сільськогосподарського призначення, які використовуються в якості орних земель, пасовиськ та садів. Величина допомоги змінюється залежно від виду культур, які вирощуються в господарстві. Найбільша допомога становить 1540-1800 злотих/га і надається фермерам, які займаються вирощуванням плодово-овочевих культур та ягідників з використанням органічних методик, найменша – на екстенсивні багаторічні пасовиська (260-330 злотих), утримання яких не вимагає від фермерів великих зусиль, проте передбачає вилучення земель з обробітку [6]. Проаналізувавши кількість органічних господарств станом на 2012 рік по воєводствах Польщі, можемо відзначити, що найбільша їх кількість зосереджена у Західнопоморському та Вармінсько-Мазурському воєводствах, що становить відповідно 3 579 та 3 793 (табл. 2). З попереднього аналізу видно, що на ці воєводства припадає також найбільша частка агроекологічних виплат.

З проведеного кореляційного аналізу показників агроекологічного розвитку сільських територій Польщі випливає, що між досліджуваними показниками, а саме між часткою агроекологічних виплат між воєводствами та кількістю органічних господарств, присутня значна позитивна залежність, про що свідчить показник кореляції 0,65. Отже, як випливає з проведеного аналізу, розвиток екологічно сприятливих видів господарської діяльності в Польщі значно залежить від рівня виплат в рамках Програми розвитку сільських територій ЄС. Це й не дивно, адже саме завдяки реалізації ПРСТ ЄС воєводства Польщі мають змогу надати фінансове забезпечення екологічного розвитку сільських територій, а польські фермери отримати фінансову

мотивацію для впровадження агроекологічних заходів у процесі своєї діяльності

Таблиця 2.
Кількість органічних господарств по воєводствах Польщі у 2012 році.

Воєводство	Кількість органічних господарств
Нижньосілезьке	1 312
Куявсько-Поморське	390
Люблінське	2 174
Любуське	1 356
Лодзинське	518
Малопольське	2 103
Мазовецьке	2 373
Опольське	90
Підкарпатське	1 940
Підляське	2 924
Поморське	894
Сілезьке	236
Свентокшиське	1 288
Вармінсько-Мазурське	3 793
Велькопольське	974
Західнопоморське	3 579
Загалом	25 944

Джерело [9].

. Аналізуючи органічне сільське господарство, слід зазначити про його позитивний вплив на довкілля, який проявляється у таких напрямках[11]:

- збереження флори і фауни, біорізноманіття та унікальності краєвидів;
- збереження ґрунтів;
- охорона поверхневих та ґрунтових вод;
- зменшення викидів парникових та інших шкідливих газів;
- захист та добрі умови утримання тварин;
- покращення якості продуктів харчування.

Одним із негативних чинників від ведення традиційного сільськогосподарського виробництва є значні викиди аміаку в атмосферу. У сільському господарстві найбільшими джерелами викидів аміаку є [11, с.60]:

- Застосування мінеральних азотних добрив;
- Поверхневе внесення рідких органічних добрив;
- Неправильне зберігання гною.

Виходячи з вимог до господарств, які переходять на органічні методи господарювання, що передбачають строгі обмеження щодо використання добрив та містять вимоги до правильного утримання тварин та зберігання гною, викиди аміаку в органічних господарствах набагато менші ніж на звичайних фермах, саме тому для оцінки позитивного впливу реалізації агроекологічних заходів на довкілля в умовах Польщі було проаналізовано залежність між кількістю органічних господарств в Польщі у 2003-2011 рр. та обсягом викидів аміаку від ведення сільськогосподарської діяльності у 2001-2010 рр.

Станом на 2011 рік кількість господарств, що перейшли на органічні методи господарювання у Польщі зростає в 10 разів в порівнянні до 2003 року і склала 23449 господарств (рис.2).

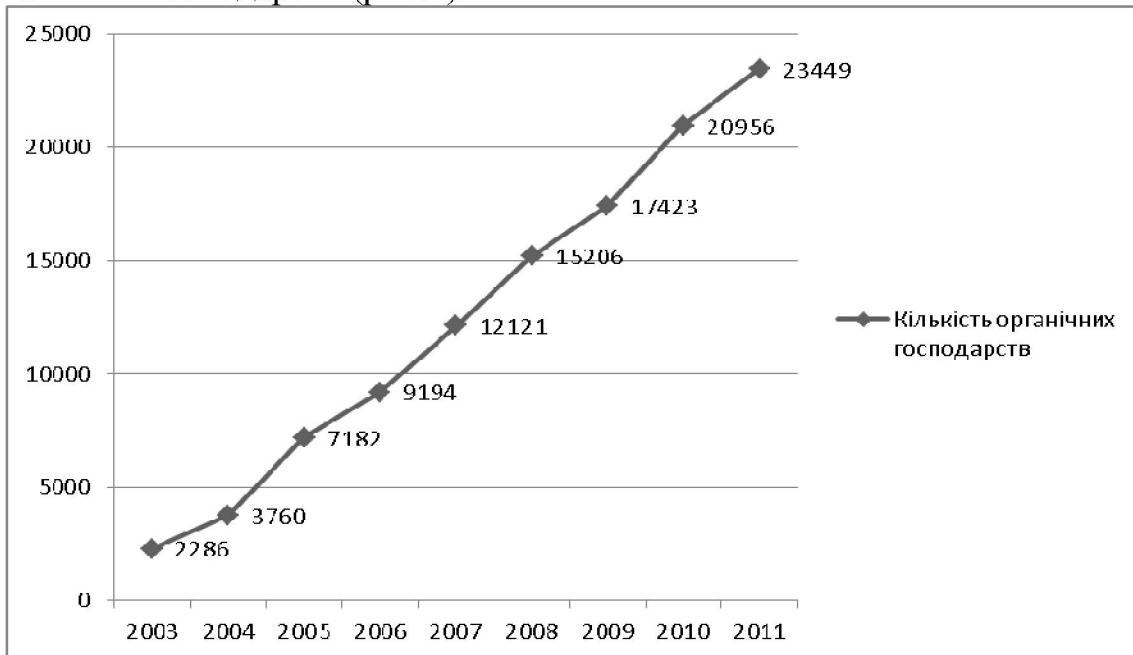

Рис. 2. Кількість господарств, що займались органічним землеробством в Польщі у 2003-2011 роках.

Складено автором за джерелом [7].

Найбільше зростання кількості таких господарств було зафіксоване у 2005 році і становило 91% в порівнянні до 2004 року, найменше – 12% у 2011 році. Середні темпи зростання в період 2003-2011 років – 36%.

Динаміка викидів аміаку в сільському господарстві показує поступове зменшення (рис. 3). У 2010 році рівень викидів становив 265526 тонн.

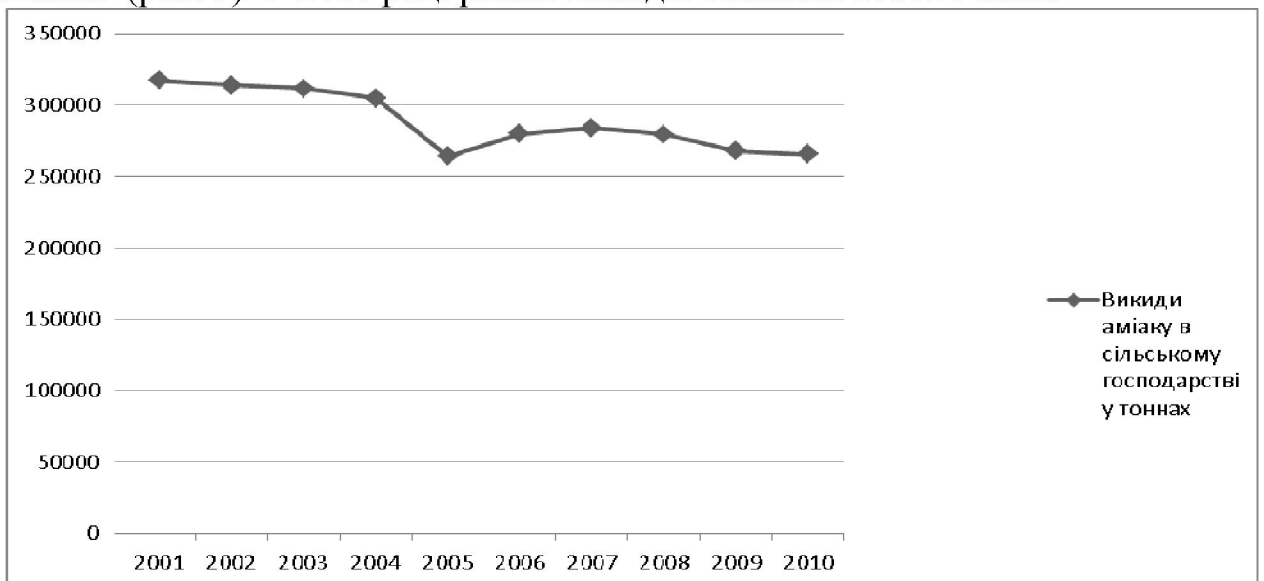

Рис. 3. Викиди аміаку у сільському господарстві Польщі у 2001-2010 роках.

Складено автором за джерелом [7].

Проведений кореляційний аналіз показує, що показник кореляції між кількістю органічних господарств в Польщі та викидами аміаку становить -0,75. Отже, при збільшенні кількості органічних господарств в Польщі кількість викидів аміаку в атмосферу зменшується, що ще раз підтверджує позитивний вплив органічного сільського господарства на довкілля та ефективність від надання виплат в дану сферу в рамках Програми розвитку сільських територій.

Висновки. Отже, оцінка реалізації агроекологічних заходів в рамках ПРСТ ЄС показала, що у Польщі спостерігаються значні темпи впровадження агроекологічних практик господарювання. Загалом, беручи до уваги той факт, що країна є членом ЄС лише з 2004 року, вона досягла значних успіхів у цій сфері. Рівень розвитку агроекологічних заходів по воєводствах Польщі значно залежить від рівня виплат в рамках Програми розвитку сільських територій, а агроекологічні заходи, передбачені цією програмою, допомагають досягнути позитивного впливу на довкілля, зокрема це простежується на прикладі зменшення викидів аміаку завдяки переходу багатьох господарств на органічне господарювання.

Література:

1. Гоголь Т.В. Становлення Спільної аграрної політики Європейського Союзу та регулювання розвитку сільських територій / Т.В Гоголь. – Доступний з : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GTVRST.pdf>.
2. Кудла Н. Багатофункціональний розвиток сільських територій: від базових ідей до активізації місцевого підприємництва / Н. Кудла // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 62–71.
3. Лісовий А.В. Фінансове регулювання розвитку сільських територій / А.В. Лісовий. – Доступний з : www.nbu.gov.ua/e-journals/znpnudps/2009_2/pdf/09lavort.pdf.
4. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В. В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
5. Ткачук В. І. Диверсифікація сільської економіки: соціально-економічний ефект / В. І. Ткачук, Н. М. Куцмус // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 131.
6. Agriculture and Rural Development. Agri-environment measures. – Available from : http://ec.europa.eu/agriculture/envir/measures/index_en.htm.
7. Eurostat. – Available from : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
8. Informacja na Temat Realizacji PROW 2007-2013. – Warsaw. – 2011. – Available from : <http://www.minrol.gov.pl/pol/>.
9. Rolnictwo Ekologiczne w Polsce. – Available from : <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosczywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce>.
10. The Agri-environmental Programme under the RDP 2007–2013 in a Nutshell. – Warsaw. – 2011. – Available from : <http://www.minrol.gov.pl/pol/content/download/34834/194786/file>.
11. The Environmental Impacts of Organic Farming in Europe / M. Stolze, A. Piorr, A. Häring, S. Dabbert. // Organic Farming in Europe: Economics and Policy. – Stuttgart-Hohenheim, 2000. – Volum 6. – 127 p. – ISBN 3-933403-05-7.